

HET BILZENKRUID.

(Hyoscyamus niger L.)

IN afl. 11 van dit tijdschrift doet de Heer Dorsman een paar vragen, naar aanleiding van *Hyoscyamus niger*. Met 2 y's s. v. p. Ik geloof niet, dat hij nog in ons land gekweekt wordt. Vroeger wel; immers bij Noordwijk bezat Dr. Everwijn destijds een kweekkerij van officinale planten. Daarvan bestaat niet veel meer; maar ik ben er de laatste jaren niet geweest. Om twee redenen is die zaak verlopen: 1e doordat de grond meer op kon brengen als bollenland en 2e doordat de apotheker meestal zijn artsenijen niet meer zelf maakt, doch die van groothandelaars betreft of doordat de werkzame plantenstoffen langs anderen weg bereid worden; ook wel doordat men bij vele planten heeft waargenomen, dat die bestanddeelen veel actiever waren bij uit het wild verzamelde dan bij gekweekte planten. Dat de plant nog elders in ons land zou gekweekt worden, behalve in botanische tuinen, heb ik nooit vernomen.

Nu iets wat den naam betreft! Wat nu volgt is boekenwijsheid, maar weldra komt de kachel, de lange avonden zijn er al en dan kunnen we nog wel eens wat van dat soort wijsheid slikken. De oudste schriftelijke gegevens omtrent geneeskrachtige planten danken wij aan Dioskorides van Anazarba, een griekschen arts, die waarschijnlijk in Nero's tijd leefde en die als „officier van gezondheid“ vele legertochten heeft meegemaakt, vele landen leerde kennen en daardoor uit eigen aanschouwing met vele geneeskrachtige planten bekend raakte. Hij schreef een leerboek der artsenijmiddelen en hierin vermeldt hij de *Huoskuamos melas* en de *Huoskuamos leukos*. Nu beteekent *melas*: donker en *leukos*: licht; als uitersten dezer begrippen verkrijgen we zwart en wit. Maar die oude Grieken bezaten nog niet zoo'n grooten woordenschat, en hadden voor donker, duister en zwart slechts een woord. Bij eerstgenoemde plant zijn de zaden grijs tot geelbruin of donkerbruin, bij de laatste zeer licht gekleurd. De namen, die Dioskorides te boek stelde, waarbij het niet valt uit te maken, of hij ze zelf verzong, of, zooals waarschijnlijker is, de namen opteekende, zooals hij ze in zijn tijd hoorde, werden door andere schrijvers overgenomen en zoo vinden wij in den Romeinschen tijd gewag gemaakt van *Hyoscyamus niger* en *H. albus*. De laatste is eigen aan de kustlanden der Middellandsche Zee; zoo is het begrijpelijk dat, waar in de geschriften der ouden over Bilzenkruid sprake is, slechts deze soort bedoeld wordt. In Halacsy's *Conspectus Florae Graecae* worden beide soorten nog thans voor Griekenland opgegeven, en *H. reticulatus* L, die volgens Linnaeus op Creta zou gevonden worden, is als niet weergevonden geschrap, daarentegen is *H. aureus* wel voor Creta aangegeven, een plant die Sibthorp verkeerdelijk voor Griekenland had aangeteekend.

Linnaeus heeft dus met de namen *H. niger* en *albus* geen ander kwaad bedreven,

dan dat hij de bestaande namen, die een eigenschap minder juist aangaven, heeft overgenomen. Maar daar mag een natuurhistoricus zich niet aan ergeren, die een beest met 15 paar pooten een duizendpoot noemt en diens aanverwant met 90-100 paar pooten een millioenpoot en een roos zonder blikken of blozen een cneindig aantal meeldraden toedenkt. De Grieksche naam, huos-kuamos, beteekent zwijnenboon; boon, wegens de gedaante der zaadjes; zwijn, omdat volgens Aelianus de varkens door het gebruik der plant krampen zouden krijgen en verlamd werden. Reeds in dien tijd was de giftigheid dus zoo bekend, dat men zelfs de varkens tegen het gift niet bestand achtte, en dat wilde wat zeggen.

Voor medicinaal gebruik werd destijds het uit het zaad geperste vet gebruikt, dat zoowel uitwendig als inwendig werd aangewend. Volgens Trallianus werd *H. albus* als een heilig kruid beschouwd en jaarlijks werd het van Creta naar Rome gebracht. Dat echter ook deze *Hyoscyamus*-soort giftig is, en het gebruik daarvan waanzin kon opwekken, wist reeds Socrates en ook Aretaeus spreekt daarover. In de oude tijden van het bijgeloof werd uit het sap een zoogenaamde heksenzalf bereid, voor het gebruik waarvan toovenaresses bedriegelijke schokken over haar lichaam te voorschijn brachten; ook de priesteres van het Delphische orakel zou door middel van dit kruid haar uitspraken verricht hebben, waarom men het bij de Romeinen „*Herba Apollinaris*” heette. Reeds in de oudheid was het berookten met de zaden bij tandpijn in zwang, welk gebruik nog thans hier en daar als volksgewoonte bestaat, hoe gevaarlijk dit gebruik ook is.

Niet alleen bij de Romeinen stond de plant in den reuk van heiligheid, ook andere volken vereerden haar. Plinius toch geeft onder talrijke synonymen op: de namen *Altercum* bij de Arabieren en *Belinuntia* bij de Galliers. Het schijnt dat de Kelten haar gewijd hadden aan de godheid Belen, waarvan de naam Bilzenkruid zou zijn afgeleid. De heilige Hildegard noemt de plant in haar „*Physica*” *Bilsa*; Oud-Nederlandsche geschriften schijnen haar als *Belna* te vermelden. Overigens geven bijv. Pritzel-Jessen een overgrootte hoeveelheid oud- en middelduitsche namen, die tusschen Belen en Bilsen alle overgangen te zien geven, behalve nog tal van andere namen, die met andere eigenschappen van de plant in verband staan.

De oude Germanen zullen slechts *H. niger* gekend hebben. In de XI en XIII eeuw komt de plant voor in de geneeskundige geschriften der Angelsaksers en der oude artsen van Wales. Eerst in 1715 schijnt *H. niger* ook dikwijls voor inwendige doeleinden gebruikt te zijn, althans in dat jaar verschenen daaromtrent een drietal verhandelingen te Jena. Echter nadat Störck in 1762 zijne ervaringen met verschillende giftplanten had openbaar gemaakt, werden de artsen overmoediger in de toepassing als geneesmiddel. Nog heden ten dage geldt zij als geneeskrachtige plant. Ook in de homoeopathie wordt *Hyoscyamus* tegen krampaanvallen, epilepsie, nerveuse en typhouse koorts, tegen krankzinnigheid en wat niet al voorgeschreven. Doseering 3—12 potentie, wat ik niet recht begrijp. Aan kruidenzoekers wordt aanbevolen het wild groeiende kruid in bloeienden toestand, den peenvormigen wortel in zijn tweede levensjaar te verza-

melen, aangezien gemelde deelen op dat tijdstip het beste werken. Wat ons trouwens de oude kruidboekenauteurs reeds wisten mede te deelen.

En nu kom ik nog even terug op die twee y's. 't Zou een drukfout kunnen zijn, maar ook anderen schrijven met voorbedachten rade *Hyosciamus*. Niemand is verplicht te volgen de „Règles internationales de la nomenclature botanique de Vienne 1905“, maar aanbeveling verdient het wel, en dan breng ik in herinnering Art. 57 „La graphie originale d'un nom doit être conservée, excepté dans le cas d'une erreur typographique ou orthographique.“ Daar er in het woord *Hyoscyamus* geen druk- of spelfout aanwezig is, zou ik den naam maar laten, zooals hij sinds het begin van onze jaartelling geschreven werd. Zelfs het oude art. 66 van de „Lois de la nomenclature“ van 1867 geeft aan: „Lorsqu'un nom tiré du grec ou du latin a été mal écrit ou mal construit, . . . chaque botaniste est autorisé à rectifier le nom fautif, à moins qu'il ne s'agisse d'un nom très-ancien et passé entièrement dans l'usage sous la forme erronée.“

Dioscorides kende beter Grieksch dan wij en ook Plinius zou ons wel een lesje in latijn kunnen geven.

Wageningen, Oct. 1910.

Dr. L. VUYCK.

NATURA DOCET.

DAAR hebben we in lange niet meer van gehoord.«

Neen, geachte lezers en lezeressen.

Ik wilde u verrassen.

»Natura docet is gereed.

Hierbij is een prentje afgedrukt, dat u van het gebouwtje een klein idee moet geven,

»En dat alles voor f 1200,« zult ge vragen. Helaas neen.

Als men van zijn medemenschen steun ontvangt, volgt men ook gaarne den raad, die zij geven.

De eerste teekening was van den heer C. B. Quist, uit Amsterdam.

Deze kon onmogelijk er het toezicht over houden.

Toen ben ik gegaan naar den heer K. L. Croonen, architect te Oldenzaal.

Het gebouwtje, dat oorspronkelijk berekend was, slechts uit één zaaltje gelijkvloers te bestaan, zou nu één verdieping hooger worden, daar dit voor de verzamelingen beter is.

Daardoor kon men onder twee vertrekjes krijgen plus een portaal.

Het werd er echter aanmerkelijk duurder door.

De architect wilde alles geheel gratis doen. Wat de uitvoering in details betreft, moest ik dat dus wel aan hem overlaten.

»Het moet een mooi gebouw worden!« zei hij.

En 't is keurig nu!

Een klassieke ingang, waarboven in gouden letters: »Natura docet.«

Een overstaande bekapping blauw en geel geverfd, evenals ook de ramen en deuren. De bovenramen uit kleine ruitjes van kathedraal glas. De binnenbetimmering »deftig als in een villa,« zei dezer dagen een bezoeker uit Holland.